

# Democratie voor de Palestijnen?

Patrick Vander Weyden - Bart Kerremans

*Coördinator Instituut Middellands Zeegebied en de Arabische wereld - Politoloog UIA*

**Arafat won met een straat voorsprong de eerste Palestijnse verkiezingen. Maar verliepen deze verkiezingen democratisch? En hoe staat het met het democratisch gehalte van het toekomstige beleid?**

**Patrick Vander Weyden en Bart Kerremans gingen als onbekende internationale waarnemers poolshoogte nemen tijdens de Palestijnse verkiezingen en geven hun duidelijke mening.**

20 januari 1996. Nog voor de Palestijnse verkiezingen goed en wel afgelopen waren, verdrongen internationale waarnemers elkaar voor de televisiecamera's om de wereld ervan te overtuigen dat de eerste verkiezingen voor de Palestijnse Raad en het presidentschap 'vrij en eerlijk' verlopen waren. Het koor van waarnemers jubelde: de Palestijnen hadden de eerste stap gezet op weg naar een democratische samenleving!

Wij waren zelf als waarnemers bij de Palestijnse verkiezingen betrokken en vonden het een beschamende vertoning. De zogenaamde internationale gemeenschap wou de Palestijnse verkiezingen al bij voorbaat voor vrij en eerlijk laten doorgaan. Zij had daar ook alle belang bij. Zij had zich immers financieel en logistiek geëngageerd om de Palestijnen naar dat ene grote historische hoogtepunt toe te helpen. Dus moesten de verkiezingen wel een succes worden, want anders zou ook haar eigen falen pijnlijk duidelijk worden.

## **Democratie bouw je niet op één dag**

Het opgeklapte sfeertje rond de Palestijnse verkiezingen was grotendeels naast de kwestie. Natuurlijk is het belangrijk dat de verkiezingen 'eerlijk' verliepen. Maar de opbouw van een democratische samenleving is niet enkel het resul-

taat van een eerlijk verloop van de stemming. Het is veeleer andersom. Een eerlijk verkiezingsproces kan slechts in een democratische samenleving. De bezette gebieden kunnen nauwelijks een democratische samenleving genoemd worden, dus kan ook het verkiezingsproces niet als 'democratisch' bestempeld worden. De vraag is dan ook niet zozeer hoe democratisch het eraan toe ging bij de verkiezingen, maar veeleer hoe democratisch de huidige Palestijnse instellingen zijn en hoe het regime Arafat zal acteren op het Palestijnse toneel.

Arafat heeft door deze verkiezingen een enorme, zoniet alle macht verworven. Arafat is de legitiem en rechtstreeks verkozen Ra'ees [1] van het uitvoerend orgaan van de Palestijnse Raad. Die Raad bestaat grotendeels uit Fatah-ge-trouwen. De meeste Fatah-kandidaten en onafhankelijke kandidaten die met Fatah gelieerd zijn, zijn immers verkozen. Arafat heeft de leiding van Fatah in handen, niet in het minst omdat hij toezicht heeft op de financiële structuur van de organisatie. Arafat is bovendien hoofd van de PLO, en de PLO blijft een belangrijke rol spelen in het vredesproces. Volgens het Interimakkoord met Israël zal de PLO, en alleen de PLO, onderhandelen over het definitieve statuut van de Palestijnse Gebieden. Ten slotte versterken de

financiële middelen die de internationale gemeenschap op dit moment aan de Palestijnen aanbiedt de machtspositie van Arafat nog. Arafat heeft een sleutelpositie bij de verdeling van die steun over andere groeperingen, en krijgt zo de mogelijkheid om de Palestijnse samenleving naar zijn goeddunken vorm te geven. Hij kan nu zijn tentakels voor de komende decennia in de Palestijnse samenleving vastzetten.

De cruciale vraag is dus hoe Arafat zijn macht zal gebruiken. Welke doelen zal hij dienen: het algemeen belang of het eigenbelang? Neemt hij zijn toevlucht tot de traditionele 'verdeel-en-heers'-politiek of streeft hij naar een wettelijk systeem van gelijkheid? Het is niet makkelijk die vragen te beantwoorden. De loop van de geschiedenis laat zich niet vastleggen. Toch zijn er al een paar indicaties voor de richting die Arafat schijnt gekozen te hebben. De manier waarop hij en zijn partij de verkiezingen hebben aangepakt, geeft aan dat democratie niet direct bovenaan hun politieke agenda staat. Daarom zou de rol van de internationale gemeenschap bij het democratiseringsproces wel eens van cruciaal belang kunnen zijn. In dat geval laat de ervaring van de voorbije verkiezingen niet bepaald het beste verhopen. Daar is immers duidelijk gebleken dat de internationale gemeenschap stabiliteit verkiest boven democratie.

#### **Arafat in pole position**

De verkiezingen voor de Palestijnse Raad en voor het 'presidentschap' [1] waren een belangrijk onderdeel van het Interimakkoord dat Israël en de Palestijnse Autoriteit op 28 december 1995 sloten [2]. Na de verkiezingen werd de Palestijnse Autoriteit vervangen door de Palestijnse Raad en door de Uitvoerende Autoriteit van de Raad, met aan het hoofd de Ra'ees.

Arafat liep relatief weinig risico bij de verkiezingen. Voor de functie van Ra'ees was er eigenlijk geen echte concurrent. Ook voor de Palestijnse Raad bleken de verkiezingen niet echt risikant. De meeste echt bekende Palestijnse politici behoorden tot Fatah. Fatah had bovendien de centen en de organisatiemogelijkheden in huis om een echte campagne te voeren, zodat zelfs relatief onbekende kandidaten ook buiten hun

dorp of stad bekendheid konden verwerven. Voor onafhankelijke kandidaten was dat veel moeilijker. Het organisatorische overwicht van Fatah werd nog groter, toen een aantal centrum-linkse partijen besloten de verkiezingen te boycotten. Daarbij komt nog dat het Interimakkoord volop in uitvoering was in de weken voor de verkiezingen. Verschillende steden, zoals Bethlehem en Ramallah, werden rond de jaarwisseling aan de Palestijnse Autoriteit overgedragen. De 'bevrijding' van al deze gebieden accentueerde nog eens de rol van 'bevrijder' Arafat en van zijn partij, Fatah.

De echte uitdaging voor Arafat was dus niet zozeer een groot aantal zetels, maar wel een hoge opkomst bij de verkiezingen. Cruciaal daarin was ongetwijfeld de rol van Hamas, de oppositiebeweging die gekant is tegen het vredesproces. Arafat slaagde er niet in Hamas aan de verkiezingen te laten deelnemen [3], maar kon er toch voor zorgen dat Hamas zichzelf een 'low profile' aanmat om het verkiezingsproces niet te verstoren. Aanslagen in Israël zouden er voorlopig niet gepleegd worden. Hamas-leden konden, althans aanvankelijk, als onafhankelijke kandidaten aan de verkiezingen deelnemen.

Hamas hield grotendeels zijn beloftes, ook al werd dat aanzienlijk bemoeilijkt door de aanslag op Ayash op 5 januari 1996. Ayash, beter bekend als 'the engineer', was de bommenmaker van Hamas en daarom een grote held voor heel wat Palestijnen. Zijn dood was zeer waarschijnlijk het gevolg van een samenzwering tussen de Palestijnse Autoriteit en de Israëlische Interne Veiligheid. Naar aanleiding van Ayash' dood organiseerde Hamas massale demonstraties in verschillende Palestijnse steden, maar echte aanslagen werden niet gepleegd [4].

Arafat en zijn partij gingen dus onder een uitstekend gesternte naar de verkiezingen. Zij konden een klinkende verkiezingsoverwinning niet mislopen. Dat een dergelijke overwinning zich bovendien zou vertalen in een groot aantal zetels in de Palestijnse Raad stond zo goed als vast. Daar stond het kiessysteem garant voor. Voor de presidentsverkiezingen was er één district. De kandidaat met de meeste stemmen was verkozen. Voor de raadsverkiezingen werd geopteerd

voor een districtensysteem met meerdere zetels per district. Stemgerechtigden konden slechts op individuele kandidaten stemmen, niet op partijlijsten. De kiezer kon in zijn district maximaal zoveel stemmen uitbrengen als er zetels te verdelen vielen. In het district Gaza bijvoorbeeld, waren twaalf zetels te verdelen, waarvan één voor een christelijke kandidaat. Elke kiezer kon dus twaalf personen op zijn stembiljet aankruisen. Van de 92 kandidaten in Gaza-stad werden de elf islamitische kandidaten en de christelijke kandidaat met de meeste stemmen verkozen [5].

Dit zou de indruk kunnen wekken dat partijen niet belangrijk waren voor het eindresultaat van de verkiezingen. De kiezer was immers niet gebonden door een stem op een partijlijst, maar kon kandidaten van verschillend plimage aanduiden. Zo'n conclusie is echter voorbarig. Indien men districtbekendheid had, was een goed georganiseerde campagne doorslaggevend. Zo'n campagne kost echter handenvol geld. Partijkandidaten konden voor de organisatie en de financiering van hun campagne terugvallen op de partij en hadden dus een voorsprong. Bovendien kwamen de meeste kandidaten met een grote bekendheid (door hun rol in de Intifada of in de verschillende oorlogen van de jaren zestig, zeventig en tachtig) op de Fatah-lijst op [6] en waren heel wat zogenaamd onafhankelijke kandidaten met Fatah 'gelieerd'.

#### **Geknoei met de zetelverdeling**

Arafat en Fatah hadden dus een schitterende uitgangspositie in de verkiezingsrace. Desondanks heeft Arafat het verkiezingsproces meermaals gemanipuleerd. Hij wilde geen grote, maar een verpletterende overwinning behalen. Daarmee liep hij het risico dat de internationale waarnemers het verkiezingsproces ongeldig zouden verklaren. Hij hoefde dat risico helemaal niet te nemen. Eén van de hamvragen van deze verkiezingen blijft dan ook, waarom hij dat wel heeft gedaan.

Dat Arafat en Fatah het verkiezingsproces manipuleerden, staat buiten kijf. Het bleek uit veranderingen aan de kieswet, aan de campagne, aan de kiesverrichtingen en aan de telling. Om te beginnen heeft Arafat op verschillende manieren

gesleuteld aan het wettelijke kader waarin de Palestijnse verkiezingen moesten plaatsvinden. Problematisch waren zowel het tijdstip waarop dat gebeurde als de inhoud van de veranderingen. Dat de Palestijnse Autoriteit tot kort voor de verkiezingsdag veranderingen aanbracht aan het wettelijke kader van de verkiezingen was voor een deel onvermijdelijk, omdat de tijdspanne waarin de verkiezingen moesten worden georganiseerd zeer kort was. De kieswet, de registratie van de kiezers en van de kandidaten moesten in minder dan drie maanden worden opgezet. Anderzijds bleef Arafat zolang aan de kieswetgeving sleutelen dat de rechtszekerheid ervan in het gedrang dreigde te komen. Hij bracht vooral wijzigingen aan aan het aantal zetels van de Palestijnse Raad en aan de verdeling van die zetels over de verschillende kiesdistricten. Aanvankelijk zou de Palestijnse Raad 83 zetels tellen. Dat was afgesproken in het Interimakkoord. Gaandeweg werd het aantal zetels echter verhoogd tot 87 en 88. Dat gebeurde amper drie weken voor de verkiezingen. De termijn voor de registratie van de kandidaten was al afgelopen en moest dus worden heropend. Dat zaaide nogal wat verwarring. Het grootste probleem was echter de toewijzing van de bijkomende zetels aan de verschillende kiesdistricten. Van de vijf bijkomende zetels gingen er twee naar de al ondervertegenwoordigde Westelijke Jordaanoever en drie naar het al oververtegenwoordigde Gaza. De oververtegenwoordiging van Gaza werd daardoor nog versterkt. Op de Westelijke Jordaanoever dreigde de verdeling van de bijkomende zetels de manifeste ondervertegenwoordiging van Hebron nog te verergeren. De Palestijnse Autoriteit trachtte dat op te vangen door een zetel van Ramallah aan Hebron toe te kennen.

Als verzachtende omstandigheid kan ingeroepen worden dat een zetelverdeling in de Palestijnse gebieden altijd betwistbaar is, omdat het juiste aantal inwoners per kiesdistrict onbekend is. Er zijn verschillende schattingen, maar die lopen uiteen. Volgens het UNWRA [7] zouden er in de Gaza-strook ongeveer 890.000 mensen wonen tegen 1.200.000 op de Westelijke Jordaanoever, maar het is niet duidelijk of de inwoners van Oost-Jeruzalem in dat laatste getal inbegrepen

zijn. Op basis van deze cijfers zou Gaza aanspraak kunnen maken op 37 zetels en de Westelijke Jordaanoever op 51 zetels. Dat is ook het getal dat ze toegewezen kregen. Andere cijfers geven echter andere verhoudingen weer. Volgens het FAFO-onderzoek bijvoorbeeld had de verhouding 32 tegen 56 moeten zijn (Heiberg, Ovensen, 1993, blz.21). Juist omdat er geen duidelijke gegevens over de bevolkingsomvang voorhanden zijn, was het wellicht meer aangewezen geweest de zetelverdeling te laten bepalen door het aantal geregistreerde kiezers per kiesdistrict. Als men die oefening doet, kan men slechts vaststellen dat de uiteindelijke zetelverdeling de Gazastrook 7 zetels te veel heeft opgeleverd.

Dat Fatah haar machtsbasis in Gaza heeft zal allicht niet vreemd zijn aan die scheeftrekking. De partij zou in Gaza een beter resultaat halen dan op de Westelijke Jordaanoever. Dat bleek ook uit de verkiezingsuitslag. Op de Westelijke Jordaanoever lag de opkomst lager dan in Gaza. Dat was vooral het gevolg van de lage opkomst in het grootste kiesdistrict aldaar, Hebron (40%). In Hebron is de aanhang van Hamas het grootst en de Israëliëse militaire aanwezigheid het meest tastbaar. Op de dag van de verkiezingen viel Hebron nog volledig onder de soevereiniteit van Israël. In het centrum van Hebron bevindt zich een Joodse nederzetting waar ongeveer 450 Joden wonen, beschermd door ongeveer evenveel militairen. Iets ten noorden van de stad, in Halhul, bevindt zich nog een andere Joodse nederzetting, met meer dan 4.000 inwoners, waar zich regelmatig incidenten voordoen. De dag van de verkiezingen werd daar gekenmerkt door intimidaties van de Joden tegen de Palestijnen en omgekeerd. Het was ook daar dat zich het enige gewelddadige incident van de verkiezingsdag voerdeed.

Via een zwakkere vertegenwoordiging van Hebron en een sterkere van Gaza (vooral Gazastad waar het Palestijnse bestuur is gevestigd) wilde Arafat vermijden dat mogelijke zwakke prestaties in Hebron teveel zouden doorwegen op de zetelverdeling in de Palestijnse Raad, iets wat achteraf bekeken niet echt nodig was. Van de negen Fatah-kandidaten werden er acht verkozen. Zij bezetten dus het overgrote deel van de 10 zetels

die voor Hebron voorbestemd waren.

#### Een verstoorde campagne

Het gesleutel aan de kieswet leverde niet alleen een scheefgetrokken zetelverdeling op. Het had ook effecten op de verkiezingscampagne. Officieel ging de campagne van start op 2 januari. Over die dag was nog gebakkeleid tussen de Europese Unie en de Palestijnse Autoriteit. Arafat en de Centrale Verkiezingscommissie (CEC) [8] hadden aanvankelijk de campagne willen beperken tot twee weken. Dat zou door de naambekendheid vooral in het voordeel van de Fatah-kandidaten en Fatah zelf gespeeld hebben. Op 1 januari gaf de Europese Unie echter een verklaring uit onder de titel *Enough is enough!* Daarin werd duidelijk gemaakt dat de EU genoeg had van de pogingen van de Palestijnse Autoriteit om de verkiezingen naar haar hand te zetten. Voor Arafat was die verklaring een teken dat hij het risico liep dat de Europese Unie, die de internationale waarneming van de verkiezingen coördineerde, de verkiezingen ongeldig zou verklaren. Arafat zette dan ook een stap terug en liet een drie weken durende campagne toe. Dat was nog steeds kort, maar de verkiezingsdatum liet geen langere campagne meer toe.

De facto kwam de campagne pas in de laatste anderhalve week goed van de grond. Zij verliep bovendien niet ongestoord. Verschillende journalisten die zich kritisch uitlieten over de verkiezingen of het vredesproces werden korte tijd opgepakt of op andere manieren geïntimideerd. Hetzelfde lot ondergingen sommige mensenrechtenactivisten [9]. Sommige kandidaten werden ertoe aangespoord hun kandidatuur in te trekken, anderen werden in ruil daarvoor benoemd op ambtelijke functies in de Palestijnse Autoriteit. De gelijke toegang tot de media, die door de Palestijnse kieswet gegarandeerd werd, was ook een lachertje, deels door onwil, deels doordat de campagneperiode te kort was. Op de radiozender *Voice of Palestine* kregen alle kandidaten de kans om gratis een spotje te draaien van enkele minuten. Daardoor volgde het ene spotje het andere op. De zichtbaarheid van de kandidaten werd daar uiteraard niet wezenlijk door vergroot. Het echte belangrijke medium was de televisie,

maar die was niet in de in de kieswet opgesomde media opgenomen. Alleen kandidaten met een ruime beurs, vooral die van Fatah dus, kregen toegang tot de televisie. Daarnaast kreeg Fatah ook heel wat gratis publiciteit in de nieuwsberichten die Arafat en zijn entourage onder de schijnwerpers brachten.

De andere aspecten van de campagne verliepen volgens de regels van het spel. De meeste kandidaten konden vrij affiches aanbrengen of meetings houden. Echt goed mis liep de campagne in Oost-Jeruzalem, maar daar had Arafat niets mee te maken. Spandoeken en affiches werden door de Israëli's verboden. De bewegingsvrijheid van de kandidaten werd aan banden gelegd en meetings konden slechts achter gesloten deuren worden belegd.

#### **Vrij of gecontroleerd kiezen?**

De verkiezingsdag was een groot succes. Ongeveer 80% van de geregistreerde kiezers kwam opdagen. In heel wat kiesbureaus ging het er chaotisch aan toe. Dat is echter veeleer toe te schrijven aan het gebrek aan ervaring van de leden van de kiescommissies, dan aan een bewuste politiek van de Palestijnse Autoriteit of Fatah. Het analfabetisme (ca. 25%) speelde daar zeker een rol in. Toch zijn er ook een aantal opmerkingen te maken. De kieshokjes waren zo opgesteld dat in vele kiesbureaus het geheime karakter van de stemming in het gedrang kwam. De politie hield zich niet altijd aan de hen opgelegde beperkingen. In plaats van buiten voor het stembureau post te vatten, mengde sommige politiemensen zich in het stemproces, ondermeer door de kiezers te helpen bij de stemming. In sommige stemlokalen zouden Fatah-meisjes oudere vrouwen 'geholpen' hebben bij de stemming. Ten slotte bleek dat sommige Fatah-waarnemers notitie namen van de personen die voor de stemming kwamen opdagen. Dat fungeerde dan weer als middel om de bevolking aan te porren om te komen stemmen - de opkomst was voor Arafat immers even belangrijk als het resultaat zelf.

#### **Tellen en hertellen**

Net zoals de verkiezingen zelf verliep ook het telproces bijzonder chaotisch. Voor een deel was

dat te verklaren door de ingewikkelde en langdradige telprocedure, die het tellen deed uitlopen van zaterdagavond 19 uur tot de vroege uurtjes van de zondagmorgen. In sommige telbureaus ging het tellen zelfs door tot zondagmiddag. De controle was niet waterdicht, want er waren heel wat telbureaus waar geen lokale en internationale waarnemers aanwezig waren. Ook bij het samenvoegen van de resultaten op het niveau van de districten deden zich problemen voor. Dat gebeurde vooral in de kiesdistricten Gaza-stad en Hebron. In Gaza-stad werd een afgekondigd resultaat tot driemaal toe gewijzigd, waardoor een kandidaat, Rawia Shawa, eerst geen zetel, daarna wel één, dan weer geen, en dan weer wel één in de wacht sleepte. In Hebron verdwenen een aantal stembussen op hun weg naar het districts-bureau waar de resultaten moesten opgeteld worden. Later bleek dat deze in een reeks gemeentehuizen waren terechtgekomen. Er zijn echter geen aanduidingen dat dat leidde tot een vervalsing van de resultaten. Alleen werd het telproces er aanzienlijk door vertraagd. Op dinsdag 23 januari was het definitieve resultaat nog steeds niet bekend.

De grote verwarring bij het tellen duidt op een zwakke plek in de internationale en lokale waarneming van de verkiezingen. De hertelling gebeurde grotendeels in afwezigheid van de waarnemers. Dat doet de vraag rijzen of het telproces (en meer in het bijzonder de samenvoeging van de stemmen) überhaupt door deze waarnemers geëvalueerd kan worden. Nogal wat Palestijnse intellectuelen hebben die vraag opgeworpen.

#### **Krijgt de democratie een eerlijke kans?**

Ging het er eerlijk of oneerlijk aan toe bij de eerste Palestijnse verkiezingen? Zijn de gemaakte fouten zwaarwichtig genoeg om de verkiezingen ongeldig te verklaren? Wellicht niet. Zij zijn immers grotendeels toe te schrijven aan onervarenheid. Alle omstandigheden in acht genomen, lijkt een positieve evaluatie van de verkiezingen op zijn plaats.

Daarmee is de vraag naar de toekomst van de democratie in de Palestijnse Gebieden echter nog niet beantwoord. Arafat heeft gewonnen, zoveel

is duidelijk, maar heeft de democratie gezegevierd? Wat wij bij de verkiezingen hebben geleerd, moet ons tot waakzaamheid aanzetten. Dat Arafat ondanks de zekerheid van een grote overwinning niet heeft kunnen weerstaan aan de verleiding om het verkiezingsproces naar zijn hand te zetten, geeft aan dat hij en zijn partij een dubbelzinnige houding innemen ten aanzien van de democratie.

Enerzijds had Fatah eerlijke verkiezingen nodig om zich gelegitimeerd te weten in de internationale gemeenschap die de economische heropbouw van de Palestijnse Gebieden mee financiert. Anderzijds beschouwen Arafat en Fatah zich als de bevrijders van het Palestijnse volk, waardoor zij menen aanspraak te kunnen maken op de politieke macht over dat volk. Hier duikt een klassiek probleem van bevrijdingsbewegingen op. De buitenwereld erkende de PLO en Arafat reeds in hun rol van bevrijders. Het is immers de PLO en niet de Palestijnse Raad die erkend is als enige gesprekspartner van Israël in de onderhandelingen over het definitieve statuut van de Palestijnse Gebieden, die ten laatste op 4 mei 1996 moeten starten. Na de verkiezingen is de legitimiteit van Arafat als enige woordvoerder van het Palestijnse volk definitief erkend. Wat mag de democratie daarvan verwachten? Het antwoord op die vraag hangt af van vier factoren.

Door de boycot van de verkiezingen door de linkse partijen DFLP en PFLP is Fatah de enige politieke partij die vertegenwoordigd is in de Palestijnse Raad. Dat legt een grote hypotheek op het vermogen van deze Raad om Arafat en de Uitvoerende Autoriteit van de Raad te controleren. Hopelijk komt tussen de onafhankelijke kandidaten van de Raad een soort partijvorming tot stand, liefst in samenwerking met de bovengenoemde partijen. Het zou immers bevorderlijk zijn voor de democratie als tegen de volgende verkiezingen in 1999 verscheidene partijen met bekende gezichten tegenover elkaar zouden staan. De hamvraag blijft echter in hoeverre Fatah de vorming van een georganiseerde, echt democratische oppositie zal tolereren. Gezien de dominantie van de PLO over de Palestijnse strijdkrachten (Mahdi Abdul Hadi, 1995, blz.24) wordt die tolerantie cruciaal.

Een tweede element is ongetwijfeld de internationale hulp. Die zal via de Palestijnse Autoriteit de bevolking bereiken. Voor Arafat is dat een gedroomd middel om zijn rol in het proces van economische heropbouw te accentueren. Maar het houdt ook het risico in dat een deel van de PLO zich kan verrijken. Of dat gebeurt, is bijna uitsluitend afhankelijk van de mate waarin Fatah en haar leiders zelfcontrole uitoefenen, want een echte parlementaire controle moet men niet verwachten.

Een derde factor wordt Hamas. De aanslag van 25 februari 1996 doet vermoeden dat Hamas voor de gewelddadige actie blijft opteren. Als dat zo is, heeft Israël er belang bij de Palestijnse interne veiligheid te steunen. Dat kan alleen maar de monopolisering van het Palestijnse politie-apparaat door de PLO versterken. Wie kan dan nog het respect voor de mensenrechten garanderen en weerstand bieden als dit apparaat ook de democratische oppositie aanpakt?

De vierde en laatste factor is Israël. De mate waarin dit land de economische ontwikkeling van de Palestijnse Gebieden blijft fnuiken door de Palestijnen periodiek de toegang tot haar grondgebied te ontzeggen, zal mee bepalen in hoeverre de electorale steun aan Arafat in de Palestijnse Gebieden zal blijven bestaan. Een gebrek aan perspectieven en een eventuele verarming kan alleen leiden tot een groeiend wantrouwen ten aanzien van Arafat. Dat kan hem dwingen tot repressie - hij heeft er in elk geval het apparaat voor. Economische uitzichtsloosheid zou de Palestijnse Gebieden ook zeer afhankelijk maken van buitenlandse hulp. Dat zou op zijn beurt een sterke rem zetten op de vorming van een 'maatschappelijk middenveld' of 'civil society'. Arafat en de PLO blijven dan immers de doorsluizing van de hulp naar de bevolking in de hand houden. Zo komt er geen ruimte voor eigen economische en sociale initiatieven. De Israëlische verkiezingen van 20 mei zullen dus mee bepalen in hoeverre de democratie in de Palestijnse Gebieden levenskansen krijgt.

[1] De officiële benaming voor president is 'Ra'ees van de Uitvoerende Autoriteit van de Palestijnse Raad'. De term Ra'ees kan zowel leider als president betekenen. Op die manier is deze benaming zowel voor de Pales-

tijnen als voor de Israël's aanvaardbaar.

- [2] Het Interimakkoord of 'Oslo II' vervangt het Gaza-Jericho Akkoord van 4 mei 1994 en twee Protocols betreffende de overdracht van bevoegdheden en verantwoordelijkheden aan de Palestijnse Autoriteit (PA). Met het Gaza-Jericho Akkoord werd die PA in het leven geroepen. De bevoegdheden en verantwoordelijkheden hebben betrekking op de Gazastrook en op delen van de Westelijke Jordaanoever. Ze hebben vooral betrekking op toerisme, handel, belastingen, onderwijs, gezondheidszorg en landbouw.
- [3] De analyse van de oorzaken van Hamas' boycot lopen uiteen. Sommigen beweren dat Hamas niet kon deelnemen omdat dat de erkenning van het door hen verguisde vredesproces zou inhouden. Anderen stellen dat de angst voor een verkiezingsnederlaag de belangrijkste drijfveer was.
- [4] Een notoire uitzondering daarop was de moord op twee leden van de medische staf van het Israëlische leger drie dagen voor de verkiezingen in Noord-Hebron.

- [5] De kandidaten stonden niet als christen of islamiet op de stembiljetten vermeld. Ze moesten zich enkel als dusdanig laten registreren.
- [6] Notoire uitzonderingen zoals Faisal Hussein, Abdel Jawad Saleh en Hana Ashrawi niet te na gesproken.
- [7] United Nations Work Relief Agency. Het gaat hier om niet officiële cijfers voor midden 1995.
- [8] De CEC of Central Election Commission had theoretisch de leiding over het hele verkiezingsproces. Ze werd echter door de Fatah-aanhangers gedomineerd. De voorzitter, Mahmoed Abbas, is Arafats rechterhand en nummer twee van de PLO.
- [9] Tekenend is in die context dat de meeste mensenrechtenorganisaties opereren vanuit Oos Jeruzalem, een gebied dat niet onder de jurisdictie van de PA valt.
- [10] DEO = District Election Office.